

5. INTERVENCIÓ DELS CAS

Un cop hàgim valorat la presència o no de VCP en el pacient mitjançant el procés de detecció, pot ser que:

1. No sospitem d'una situació de violència contra la parella.

2. Sospitem d'una situació de violència contra la parella però l'usuari o usuària no la verbalitza.

3. L'usuari o usuària verbalitza una situació de violència contra la parella.

En els apartats següents, veurem les diferents formes d'intervenció segons cadascuna d'aquestes opcions. A tall de resum presentem el següent esquema d'intervenció:

5.1. No sospitem d'una situació de violència contra la parella

- 1 Enregistrament en la història clínica del cas.** Cal que registrem tota la informació recollida, així com les actuacions que portem a terme.
- 2 Seguirem alerta.** No podem perdre de vista que estem treballant amb un col·lectiu de risc i que, més endavant, poden aparèixer indicadors nous que ens facin reprendre una valoració de la situació. Els indicis poden aparèixer en qualsevol moment del procés d'atenció. Si es produeixen canvis significatius amb relació a la situació de parella o als factors de risc, cal que repetim la valoració (procés de detecció).

- 3 Accions preventives.** Encara que la persona no estigui vivint actualment una situació de VCP pot ser que hàgim identificat situacions de violència amb parelles anteriors. En qualsevol cas, és important que una part de la intervenció amb els usuaris del CAS se centri en la prevenció, atès que estem treballant amb un col·lectiu d'especial risc. Amb aquest propòsit, el professional pot aconsellar la participació en grups de dones (en el cas de les dones) o en grups de sensibilització i prevenció de VCP dins del CAS o fora. (Vegeu l'annex 4).

5.2. Sospitem d'una situació de violència contra la parella però l'usuari o usuària no la verbalitza

En aquests casos, pot ser que ens trobem en una fase de precontemplació (vegeu l'annex 3) en què la persona no accepti la situació de violència per una manca de consciència que fa que la visqui amb normalitat. (Creu que és mereixedora d'aquesta violència / creu que l'altre la mereix, que l'amor justifica la possessió i la gelosia, ha interioritzat els rols patriarcals, justifica la violència amb el consum de substàncies, l'atribueix a altres problemes familiars, laborals, econòmics, etc. de la parella, infravalora els danys que li causen les situacions de violència o es responsabilitza del que passa i creu que ella el podrà canviar...). Però també podem trobar casos en què simplement no en volen parlar per vergonya i/o por de les conseqüències que pugui tenir (por per la seva vida, pels seus fills/es...).

El procés que cal seguir és:

- 1 Enregistrament en la història clínica del cas.** Cal que registrem els indicadors que ens fan sospitar de la presència de VCP, així com possibles indicadors de risc identificats en les valoracions i les actuacions realitzades.
- 2 Devolució.** Cal que fem una devolució a la persona a partir dels indicadors recollits. Hem d'utilitzar les tècniques psicològiques habituals per incitar a la reflexió, retornant els elements del discurs que creiem que són indicadors de VCP i ajudar a veure'ls des d'un altre punt de vista. Cal que li expliquem els aspectes de les valoracions que ens criden l'atenció, així com possibles incoherències en el discurs. Li hem de presentar (si ho valem oportú) les nostres sospites de forma empàtica i fent veure la nostra preocupació i intenció d'ajuda. Podem posar exemples de casos similars, i ressaltar els indicadors més rellevants i les conseqüències.
- 3** Si no reconeix verbalment la situació no podem fer res més que tenir paciència i estar atents, **treballant paral·lelament la presa de consciència si aquest és el problema**, sense pressions i de forma empàtica.
- 4** Quan la persona comenci a prendre consciència podem seguir el procediment marcat en l'apartat 5.3.
- 5 Continuarem amb el tractament del consum**, tenint en compte l'atenció integral dels problemes físics, psíquics i socials que hàgim detectat.
- 6 Proposar la participació en grups** de dones (en el cas de les dones) o grups de sensibilització i prevenció de VCP dins del CAS o fora, amb la intenció d'ajudar en la presa de consciència. Amb aquesta finalitat, recomanem la guia *Violència contra la parella i consum de substàncies: guia per al treball grupal*, editada per l'Agència de Salut Pública de Catalunya (2012).
- 7 Actuació amb els fills o altres persones dependents quan es valori oportú**, especialment quan hi hagi un risc per a menors i cap progenitor sigui capaç de protegir-los. En aquests casos, s'hauria de contactar amb els serveis de protecció a la infància (vegeu l'apartat 5.6).
- 8** Traspasar la informació necessària a la resta de professionals que tractin al pacient en altres serveis: centres d'atenció primària (CAP), centres de serveis socials (CSS), centres de salut mental (CSM), etc.) i mantenir **coordinacions** periòdiques (vegeu l'apartat 6.1.3).

5.3. L'usuari o usuària verbalitza una situació de violència contra la parella

- 1 **Enregistrament en la història clínica del cas.** Cal que registrem tota la informació recollida, així com les actuacions que duem a terme.
- 2 **Valoració de la situació de VCP.** Hem de fer una valoració de quina és la situació concreta de violència que està vivint si no l'hem feta encara (Vegeu l'apartat 4.3.2.).
- 3 **Valoració del risc.** Hem de fer una valoració immediata del risc físic, psicològic i social que comporta aquesta situació per a la víctima, el fetus (en cas d'estar embarassada) o altres membres del nucli familiar (fills, avis, altres persones dependents...). (Vegeu la taula 5.4).
- 4 **Enregistrament a la història clínica** de la valoració de la situació de violència i de risc, així com de les actuacions dutes a terme.
- 5 **Hem d'informar a la víctima sobre els seus drets** i els dels seus fills o filles o altres membres del nucli familiar i **a l'agressor sobre la tipificació de la violència com a delictes i les possibles conseqüències legals dels seus actes.** (Vegeu l'annex 5.)
- 6 **Hem de transmetre missatges de suport a la víctima** per desculpabilitzar-la, reforçar el fet d'haver comunicat la situació, garantir-ne la confidencialitat, respectar-ne l'autonomia, explicar que hi ha més dones que viuen el mateix que ella, que hi ha persones que poden ajudar-la. Cal fer-li un retorn positiu **a l'agressor** sobre el fet de reconèixer la violència i indicar-li la possibilitat d'un canvi en un servei especialitzat.
- 7 **Hem de tenir en compte el moment en què es troba la persona** fent un símil amb el model transteòric de Prochaska i Diclemente (vegeu l'annex 3) podem trobar:
 - Que la persona es trobi en un **estadi de contemplació** (reconeix la situació però se sent ambivalent davant les possibilitats de canvi). En aquests casos, treballarem *amb la víctima* per augmentar la consciència sobre l'existència d'una situació de VCP, veurem quin paper poden tenir els seus recursos personals i socials, identificarem les raons per seguir o no amb la relació, analitzarem les pors del canvi respectant el ritme que la dona necessiti, sense pressions i de forma empàtica. *Amb l'agressor* treballarem perquè reconegui la violència exercida i les conseqüències que té, així com perquè n'assumeixi la responsabilitat. Valorarem i treballarem la motivació per al canvi, així com per fer un procés personal amb l'objectiu de deixar la violència (vegeu el capítol 6).
 - Que la persona es trobi en **fase de preparació** (ha pres una decisió de canvi i s'hi ha compromès). En aquests casos, donarem suport a la persona i l'ajudarem a determinar el millor pla que cal seguir per aconseguir el canvi, indagant també sobre altres moments en què va intentar canviar i què va passar, tenint sempre present el nivell de risc de la situació, especialment quan es veuen involucrats altres membres dependents del nucli familiar (fills, gent gran, persones amb discapacitat...).
- 8 **Actuació amb els fills o altres persones dependents quan es valori oportú**, especialment quan hi hagi un risc per a menors i cap progenitor sigui capaç de protegir-los. En aquests casos, s'hauria de contactar amb els serveis de protecció a la infància (vegeu l'apartat 5.6.).

- 9 Continuarem amb el tractament del consum**, tenint en compte l'atenció integral dels problemes físics, psíquics i socials que hàgim detectat. Si la persona està estable i es manté en tractament pel consum, intentarem derivar-la a un centre especialitzat (vegeu el capítol 6) des del qual treballaran els aspectes relacionats amb la situació de violència viscuda.
- 10 Coordinacions.** Davant de qualsevol derivació és important mantenir una coordinació entre tots dos serveis, i estar atents a possibles situacions de recaiguda, tant pel que fa al consum com pel que fa al retorn amb la pa-

rella, sense culpabilitzar ni jutjar la dona, ja que és habitual que en aquest procés es passi per diverses ruptures i retrobaments abans de prendre una determinació final.

- 11 Intervenció segons el risc.** Segons els resultats de la valoració del risc (vegeu l'apartat 5.4.) s'adapta la intervenció com indica en la taula 2.

- 12** Informar la víctima de la possibilitat de sol·licitar una **ordre de protecció** al Jutjat de Guàrdia, a la Fiscalia o als Mossos d'Esquadra (vegeu l'annex 6).

Taula 2. Actuació segons la valoració del risc

A. Valorem alt risc	B. No valorem alt risc
EN EL CAS DE LES VÍCTIMES • La informarem de la situació de perill en què es troba ella i/o els seus fills, filles o altres persones del nucli familiar, li transmetrem que no està sola i li explicarem les possibles estratègies que pot seguir. • Advertirem del perill de compartir amb la seva parella els dubtes sobre la relació i/o la seva intenció de trencar amb ella. • Pla de seguretat. Dissenyarem un pla de seguretat amb caràcter d'urgència (etapa d'acció). (Vegeu l'apartat 5.5.) • Derivacions. Prepararem la derivació a serveis d'emergència especialitzats, especialment quan la dona hagi de sortir urgentment del domicili i no tingui un lloc segur on anar (vegeu el capítol 6), tot i que aquesta derivació només és possible si des del CAS assegurem que la dona està en tractament. No s'accepten acollides si hi ha un consum actiu. • Proponem la possibilitat de sol·licitar una ordre de protecció (vegeu l'annex 6).	EN EL CAS DE LES VÍCTIMES • Explicarem el comportament de la violència (cicle, conseqüències...), explicant-ne les repercussions sobre la salut, el benestar i el de la seva família (especialment per als menors i altres persones dependents). • Disseny del pla de seguretat. Encara que no estiguem davant d'una situació de perill extrem i la dona no vulgui marxar del domicili, treballarem sobre el disseny d'un pla de seguretat (vegeu l'apartat 5.5.), a manera preventiva, ja que la situació d'urgència pot aparèixer en qualsevol moment. • Derivacions. Dissenyarem un pla de seguretat amb caràcter d'urgència (etapa d'acció). (Vegeu l'apartat 5.5.) • Derivacions. Prepararem la derivació a un servei especialitzat (vegeu el capítol 6) des del qual treballaran en profunditat la situació de violència, la presa de decisions i, en general, tots els aspectes relacionats amb la situació de VCP. Si la derivació al servei especialitzat és relativament ràpida, el pla de seguretat es pot plantejar des d'aquest servei.

EN EL CAS DELS AGRESSORS

- En cas de valorar un perill extrem o imminent amb l'agressor s'han de **prendre les mesures de seguretat pertinents** (inclosa la comunicació als Mossos d'Esquadra o a Fiscalia) idealment consensuades en equip.

EN EL CAS DELS AGRESSORS

- **Explicarem el comportament de la violència** (cicle, conseqüències...), explicant les repercussions que té sobre la salut, el seu benestar i especialment el de la seva parella i altres persones del nucli familiar.
- **Mesures de seguretat.** Treballem amb l'home mesures provisionals per evitar les agressions i millorar la seguretat de les víctimes com ara el temps fora (sortir de la situació quan es nota a punt d'agredir).
- **Derivació.** Prepararem la derivació a un servei especialitzat (vegeu el capítol 6).

5.4. Valoració del risc

5.4.1. Indicacions generals

En tots les casos en què sospitem que hi ha VCP o que aquesta violència ha estat verbalitzada per la persona que atenem, una persona amb formació específica ha de fer una valoració del risc vital que comporta la situació per a la víctima o per a altres membres del nucli familiar. **En funció d'aquesta valoració, s'han de prendre les mesures de seguretat necessàries**, com poden ser mesures urgents de protecció de la dona (ingrés a un recurs d'acollida, avisar les forces de seguretat, etc.) o contactar un servei de protecció de menors. Respecte a la valoració del risc, hem de tenir en compte:

- El risc no és estàtic sinó un **procés dinàmic que depèn de diferents factors als quals hem d'estar atents durant tot el tractament**, i no només en una valoració inicial.
- La qualitat de la valoració del risc depèn principalment de la qualitat de la informació en què es basa, la qual habitualment depèn de la **qualitat de la relació terapèutica** (la confiança que ens té la persona atesa) i les habilitats de la persona que avalua.

- **La percepció del risc per part de la víctima** (la por de patir més violència greu ella mateixa o seves filles i fills) s'ha mostrat com un indicador generalment força acurat i senzill. Tot i així, si la víctima també és consumidora, la percepció del risc pot disminuir a causa del consum.
- S'han publicat alguns **instruments estandarditzats** per valorar el risc de violència (greu) contra la parella que poden ser útils en aquest procés però que no poden substituir una valoració curosa i continuada del o de la professional.*
- És essencial no subestimar el risc i parlar una atenció especial als casos en què hi ha un **increment de la intensitat i la freqüència** dels maltractaments, especialment en els últims sis mesos.

* Consulteu: Echeburúa E, Fernández-Montalvo J i De Corral P. Predicción del riesgo de homicidio y de violencia grave en la pareja: instrumentos de evaluación del riesgo y adopción de medidas de protección. Serie Documentos (vol. 15) València: Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia; 2009.

* Alguns dels instruments existents traduïts i validats al castellà són: el SARA (Spousal Assault Risk Assessment Guide) i l'ODARA (Ontario Domestic Assault Risk Assessment).

5.4.2. Indicadors principals per a la valoració del risc

- 1 Valoració per la víctima de l'existència d'un perill per a ella, els seus fills o altres membres de la família.**
- 2** Trencament de les mesures establertes en l'ordre de protecció per part de l'agressor.
- 3** Intents o amenaces de mort cap a ella o els fills.
- 4** Violència física greu que hagi produït (o ha pogut produir) lesions físiques greus, hospitalitzacions, etc.
- 5** Agressions o amenaces d'agressions amb armes o objectes peril·losos.
- 6** Agressions físiques en presència de fills o familiars.
- 7** Augment de la gravetat i/o la freqüència de les agressions en els últims mesos.
- 8** Agressions sexuals.
- 9** Separació actual o recent (especialment si l'agressor no l'accepta) i disputes relacionades (custòdia, règim de visites).
- 10** Obsessió de l'agressor amb la parella, assetjament, comportament controlador, gelosia extrema (encara més si estan separats).
- 11** Negació o justificació de la violència i disminució o absència de remordiments de l'agressor.
- 12** Historial de l'agressor de violència contra parelles anteriors o maltractaments a fills o altres.
- 13** Presència de patologia dual, descompensada, en l'agressor.
- 14** En el cas d'agressors consumidors, el consum (per exemple, les recaigudes) augmenta el risc d'exercir violència.
- 15** Vulnerabilitat especial de la víctima (per manca de suport, de recursos econòmics o personals, per malaltia, disminució o dependència, etc.).
- 16** Intent de suïcidi de l'agressor just després de cometre una agressió.

5.5. Pla de seguretat

Encara que no estiguem davant d'una situació d'alt risc, treballarem sobre el disseny d'un pla de seguretat de caràcter preventiu (vegeu l'annex 7).

5.5.1. Indicacions generals

La víctima ha de procurar:

- Memoritzar el telèfon dels Mossos d'Esquadra per a casos d'emergència.
- Tenir a mà la documentació personal d'ella i dels fills (en especial els informes de lesions amb vista a un procés judicial).
- Tenir a l'abast possibles medicaments que estiguin prenent ella o els seus fills i filles.
- Tenir preparada una bossa amb roba i efectes personals d'ella i els seus fills i filles.
- Tenir una còpia de les claus de casa i del cotxe.
- Tenir un compte bancari personal en què pugui posar alguns diners (comunicar al banc que no envii els extractes al domicili). Necessitarà diners en metàl·lic.

- Donar al o la professional referent un telèfon d'una persona de confiança.
- Explorar la possibilitat de ser acollida per un familiar o amiat.
- Explorar la possibilitat de ser acollida per un servei especialitzat (vegeu el capítol 6).
- Identificar possibles afinitats dins de la comunitat de veïns, persones que estiguin disposades a trucar als Mossos d'Esquadra davant d'una senyal d'alarma.
- Detectar els recursos socials que puguin intervenir i les seves diferents funcions.

5.5.2. Recomanacions addicionals en marxar de casa

- **No parlar amb la persona agressora dels seus plans.**
- Sortir quan la persona agressora no sigui a casa.
- No consumir, tampoc tranquil·litzants, ja que el consum impedeix que estigui alerta de les situacions de perill i pot incapacitar-la quan decideixi marxar.

5.6. Protecció de menors

Els menors que viuen en famílies en què coincideixen un consum problemàtic de substàncies (d'un progenitor o de tots dos) i un problema de violència en la parella tenen un doble risc de veure afectats la salut física i emocional i el desenvolupament. D'una banda, hi ha una alta correlació entre la VCP i el maltractament infantil, i de l'altra, fins i tot si no hi ha maltractaments directes, les conseqüències de presenciar les dues problemàtiques i les mancances en la criança associades habitualment (des de la negligència física i emocional fins a dinàmiques de triangulació, etc.) poden ser igual de perjudicials. Per això, sempre que detectem violència en la parella que té menors (o altres persones dependents al seu càrrec), és fonamental:

- Explorar amb la víctima (i/o amb l'agressor) si també hi ha violència directa contra els i les menors (seguint les recomanacions de detecció de l'apartat 4.3.2.).
- Explorar amb la víctima (i/o amb l'agressor) quines situacions de violència (o altres situacions possiblement impactants) han presenciat els o les menors. És habitual que mares i pares pensin i assegurin que els seus fills o filles no s'han adonat de gaire cosa i és important insistir amb tacte en l'exploració ("On eren els nens quan ...?")
- Explorar amb la víctima (i/o amb l'agressor) possibles conseqüències d'haver viscut aquestes situacions. Els indicadors o possibles símptomes s'assemblen als que indica l'apartat 4.1., i inclouen també problemes de rendiment escolar

i de comportament social. És important tenir en compte que hi ha menors que tendeixen a internalitzar les conseqüències i no produeixen símptomes molt visibles sinó una certa apatia i tristor o un aïllament social. Hem de tenir en compte que aquests símptomes també es poden produir per les conseqüències del consum d'un progenitor o de tots dos.

- Visibilitzar i remarcar les conseqüències de la violència presenciada en els i les menors sol ser una motivació important per iniciar un procés de canvi, tant en les víctimes com en els agressors.
- En cas que es valori l'existència d'una situació de risc o desemparament d'infants o menors, ho hem de posar en coneixement dels serveis socials d'atenció primària corresponents (vegeu l'annex 8).
- Si valorem l'existència d'un risc imminent per a la integritat física de menors, n'hem d'informar els Mossos d'Esquadra, la Fiscalia o la DGAIA (vegeu l'annex 8).

Tenint en compte que, encara que els i les menors no pateixin directament violència el fet de viure-la indirectament pot tenir conseqüències greus per a ells, treballarem amb la mare (o referent adult) perquè puguin rebre una atenció especialitzada, i incidirem en les conseqüències que pot tenir sentir o veure situacions de violència familiar, sense necessitat de patir-les directament.